

İZMİR LİSELERİNDE DİSİPLİN OLAYLARI*

DISCIPLINE IN İZMİR LYCÉES

Prof. Dr. Reşide KABADAYI

Yavuz GÜNEŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü

ÖZET

Bu yazıda, 1996-97 öğretim yılında İzmir liselerinde öğrenim gören öğrencilere hangi cezaların verildiği, bu cezaların ilgili yönetmeliğe uygunluğunun öğrencilerin ve okudukları liselerin özelliklerine göre önemli farklılık gösterip göstermediğini inceleyen bir araştırmanın sonuçları sunulmaktadır. Bu probleme bağlı olarak araştırmada 23 alt probleme yanıt aranmıştır. Bu öğretim yılında İzmir'de öğretim hizmeti veren 235 liseden 25'i araştırma örneğine seçilmiştir. Araştırmanın verilerine okul Disiplin Kurulları Karar Defterleri ve Sınıf Geçme Defterleri incelenerek ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This research was undertaken to obtain empirical evidence about relationships between the punishments given to the pupils, their characteristics and those of their Lycées in the 1996-97 training year, in İzmir Lycées. The study population included all secondary schools in the province of İzmir in the 1996-97 training year. 25 out of the total of 235 Lycées found in the İzmir region were chosen as samples to be analysed. In the research, 23 sub-problems were posed. To obtain related data, the Discipline Committee's Record Books and Class Pass Books were examined.

GİRİŞ

Bu yazıda 1996-97 öğretim yılında İzmir liselerinde öğrenim gören öğrencilere hangi cezaların verildiği, bu cezaların ilgili Yönetmeliğe uygunluğunun öğrencilerin ve okudukları liselerin özelliklerine göre önemli farklılık gösterip göstermediğini inceleyen bir araştırmanın sonuçları sunulmaktadır. Bu probleme bağlı olarak araştırmada 23 alt probleme yanıt aranmıştır.

PROBLEM DURUMU

Araştırmada disiplin olayları bakımından ortaöğretim kurumlarının incelenmesinin temel konu olarak ele alınmasının nedeni, bu öğretim düzeyine 14-17 yaş çağı nüfusunda olanların devam etmesi ve bu yaşların da psikologlar tarafından "sancılı" olarak nitelenen ergenlik dönemine rastlamasıdır.

Köknel, bu dönemi "duygusal coşku, taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme ve rol sahibi olmayı isteme" gibi davranışların gösterildiği bir dönem olarak nitelenmektedir (Köknel, 1981, s.21). Özoğlu ise ergenlerin özgürlük arayışı içinde olduklarını, kendilerine özgür düşünüp karar verme olanaklarının tanınmasını, yeniliğe ve ileriye doğru yaptıkları atılım ve girişimlerin en-

gellenmemesini beklediklerini belirtmektedir (Özoğlu, 1985, s.16).

Bu özgürlük ve bağımsızlık savaşımı ilk önce 1930 yılında hazırlanan ve defalarca değiştikten sonra 31 Ocak 1995 tarih ve 22188 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği'nin getirdiği disiplin anlayışına uymamaktadır. Nitekim Eripek, bu yönetmeliğin anlayışını "biçimci disiplin" olarak nitelenmektedir (Eripek, 1980, s.4).

Uysal ise bu disiplin anlayışının sadece otoriteyi ve uzlaşmacılığı sağlamayı amaçladığını, özgürlüğü, girişim yeteneğini ve kendine güven duygusunu geliştirmeyi dikkate almadığını belirtmektedir (Uysal, 1991, s.9). Kaldı ki Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği hem basında çokça tartışılmış hem de bazı maddelerinin iptal edilmesi için dava konusu olmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 07.02.1998).

İzmir ili ortaöğretim kurumlarında 1996-97 öğretim yılında ortaya çıkan disiplin olaylarının değerlendirildiği bu araştırmada ilgili kurumlarda disiplin olaylarının azaltılması yönünde öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

(*) DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YÖNTEM

1996-97 öğretim yılında İzmir ili sınırları içinde bulunan toplam 235 lisenin 25'i oranlı küme örnekleme yolu ile araştırma kapsamına alınmıştır. Böylece örnekleme oranı % 10.6 olmuştur. Örneklemin temsil edicilik özelliğini artırabilmek amacıyla liseler, lise çeşidi ve liselerin bulunduğu yer değişkenleri bakımından evrende buldukları oranlarda araştırma kapsamına alınmışlardır. Böylece örneğin merkez ilçelerde bulunan toplam 152 lisenin 16'sı ve diğer ilçelerde bulunan toplam 83 lisenin 9'u araştırma örnekleminde yer almıştır.

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak 14 sorudan oluşan "Disiplin Olayları Bilgi Toplama Formu" kullanılmıştır. Bu form örneklemdaki okulların Disiplin Kurulu Karar Defterleri ve Sınıf Geçme Defterleri incelenerek araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Araştırmanın alt problemlerinin çözümlenmesinde, ulaşılan veriler genellikle sınıflamalı ölçükle ölçüldüğünden frekans ve yüzde dağılımları ile X2 analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Liselere Göre Ceza Alan Öğrenci Oranları:

İzmir ili sınırları içinde bulunan liselerde öğrencilere % 2.45 gibi yüksek bir oranda ceza verildiği anlaşılmaktadır.

Sınıflarda 40-50 öğrenci olduğu düşünülürse ortalama her sınıfta 1-2 öğrenciye ceza verildiği söylenebilir. Tablo 1'de de görüldüğü üzere ceza alan öğrencilerin toplam öğrencilere oranı bakımından, en yüksek oranda Kız Meslek Lisesi öğrencilerine (%3.4) en düşük oranda da Özel-Anadolu-Fen Lisesi öğrencilerine (%1.1) ceza verildiği görülmektedir.

Tablo 1

Çeşitli Liselerde Ceza Alan Öğrencilerin Toplam Öğrencilere Oranı

Lise Çeşidi	Örneklemdaki Liselerde Okuyan Toplam Öğrenci Sayısı (1)	Ceza Alan Öğrenci Sayısı (2)	Ceza alan Öğrenci Oranı 2/1x100
Genel Lise	10115	276	2.7
Özel-Ana.-Fen L.	1765	21	1.1
Mesleki-Teknik-Ticaret L.	5687	125	2.1
Kız Meslek L.	1396	48	3.4
İmam-Hatip L.	710	13	1.8
Toplam	19673	483	2.4

Çağdaş eğitim yaklaşımları okullarda disiplinin, ceza verici ve otoriter olmaktan çok "sorunların ortaya çıkmadan önlemesi", "öğrenciye olumlu model olma", "önleyici ve düzeltici yöntemlerin etkili öğretim yön-

temleriyle birlikte kullanılması" ve "karşılıklı iletişime dayalı problem çözme yaklaşımları" gibi yollarla sağlanabileceğini belirtmektedirler (Adams, Hamm. 1994). Kaldı ki ceza gören öğrencilerin cezayı almış olmaktan dolayı ruh sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği de bilinmektedir. Ayrıca çağdaş yaklaşımlar, öğrencilere ceza verme yerine, onların disiplinsizliğe yol açabilecek davranışlarının önceden rehberlik-danışma ve diğer sosyal etkinliklerle önlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Ceza alan öğrencilerin çeşitli liselere göre yüzde dağılımları karşılaştırıldığında en fazla Genel Lise öğrencilerinin ceza aldığı görülmekle birlikte (Tablo 3), Tablo 1'de Kız Meslek Liselerinde ceza alan öğrencilerin oranının öteki liselere göre en yüksek olduğu (%3.4) anlaşılmaktadır.

İncelemeye değer bir durum olarak nitelendirilebilecek bu durum karma eğitimin önemini vurgular nitelikte görünmektedir. Öte yandan bu durum toplumda benimsenen geleneksel değer yargıları nedeniyle kız öğrencilerin okul disiplinine uymayan davranışlarının daha az hoşgörülle karşılanmasından kaynaklanıyor olabilir.

Cezaların Türlerine Göre Dağılımı:

Tablo 2'de 1996-97 öğretim yılında İzmir liselerinde ceza verilen toplam 483 öğrencinin aldıkları cezaların türlerine ve cinsiyetlerine göre dağılımı verilmektedir.

Tablo 2

Cezaların Türlerine ve Verildikleri Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Dağılımı

Ceza Türü	Ceza Alan Öğrenci Sayısı			
	Kız	Erkek	Toplam	%
1. Uyarma - Mahrumiyet - Kınama	99	245	344	71.5
2. Okuldan Kısa Süreli Uzaklaştırma	18	85	103	21.3
3. Okuldan Tasdikname ile Uzaklaştırma	12	10	22	7.2
4. Örgün Eğitim Dışına Çıkarma	-	1	1	0.2
Toplam	133	350	483	100

Tablo 2'nin incelenmesinden anlaşılabileceği üzere ceza alan öğrencilerin % 71.5'i en hafif olarak nitelenebilecek "Uyurma-Mahrumiyet-Kınama" cezası almışlardır. En ağır ceza olan "Örgün Eğitim Dışına Çıkarma" cezası ise sadece 1 öğrenciye verilmiştir. Tablo 2'deki verilerden anlaşılacağı üzere cezalar ağırlaşıkça öğrencilere verilme oranlarının azaldığı görülmektedir.

Tablo 2'de yer alan cezaların verilmesini gerektiren davranışlar incelendiğinde ise öğrencilere en çok birinci grupta yer alan cezanın "dersin düzen ve akışını bozma"

(%21), "okulda sigara içmek ve bulundurmak" (%14), "izinsiz-özürsüz devamsızlık" ve "okulda olduğu halde derse girmemek, sınıf ve okulu terk etmek" (%12.5) davranışlarını gösterdiklerinden verildiği anlaşılmaktadır. İkinci grup cezayı gerektiren davranışlardan ise öğrenciler en çok "bayrak ve bayram törenlerine katılmamak" davranışından (%3.5) ve üçüncü grup cezayı gerektiren davranışlardan ise en çok "kendine ait olmayan malı evine götürme, hırsızlık" davranışından (%2.7) ceza aldıkları görülmektedir.

Öğrencilerde en fazla görülen disipline aykırı davranış, Abdil tarafından 1986'da, Uysal tarafından 1991'de yapılan araştırmalarda da "dersin düzen ve akışını bozmak" olarak bulunmuştur (Abdil, 1986, s.44; Uysal, 1991, s.34). Bu bulguların süre geçmesine rağmen öğrencilerin disipline aykırı davranışlarının değişmediğini gösterdiği söylenebilir. Ayrıca anılan cezalardan örneğin "dersin düzen ve akışını bozma" davranışına en fazla oranda ceza verilmesi okullarımızda geleneksel eğitim anlayışının varlığını yansıtan nitelikte görülmektedir. Zira çağdaş yaklaşımlar, sınıftaki öğrenme ortamına öğrencilerin edilgin değil, etkin bir biçimde katılımını gerektirmektedir (Senemoğlu, 1998, s.383).

Liselerin Özellikleri ve Cezalar:

Öğrencilerin okudukları liselere ve aldıkları cezaların türlerine göre dağılımı ve yapılan X2 analizinin sonuçları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3

Öğrencilere Verilen Cezaların Lisenin Çeşidine ve Ceza Türlerine Göre Dağılımı

Lise Çeşidi	Ceza Türleri			%	Toplam	%
	Uyarma Mahrumiyet Kinama	%	Okuldan Kısa Süreli Uzaklaş.			
Genel Lise	200	74.1	70	25.9	270	56.6
Özel-Anadolu Fen L.	3	14.3	18	85.7	21	4.4
Mesleki-Tek-Ticaret L.	102	81.6	23	18.4	125	26.2
Kız Meslek L.	34	70.8	14	29.2	48	10.1
İmam-Hatip L	9	69.2	4	30.8	13	2.7
Toplam	348		129		477*	100
%	73.0		27.0		100	

sd: 4 X²: 41.743 Tablo X²: 9.488 p < 0.05 önemli

* Örneklemdaki liselerde ceza gören toplam öğrenci sayısı 483'tür. Tablo 3'te yer almayan 6 öğrencinin cinsiyeti erkektir. Bunlardan 5'i "okuldan tasdikname ile uzaklaştırma" cezası almıştır, diğer 1'i ise "örgün eğitim dışına çıkarma" cezası almıştır. Bu ceza türlerinde beklenen frekanslar 5 ve 5'ten küçük olduğundan, X2 testi uygulanabilmesi için yalnızca 1. ve 2. tür cezalardan yola çıkılarak işlem yapılmıştır.

Tablo 3'ün verilerinden anlaşılacağı gibi yapılan X2 analizi, 4 serbestlik derecesi ve 0.05 düzeyinde önemli sonuç vermektedir. Yani, öğrencilere verilen cezalar ve türleri onların okudukları lisenin çeşidine göre önemli farklılık göstermektedir. Tablo 3'te görüldüğü gibi en fazla ceza Genel Liselerde (% 56.6) okuyan öğrencilere verilmiştir. Bunu Mesleki-Teknik ve Ticaret Lisesi (% 26.2) öğrencileri ile Kız Meslek Lisesi öğrencileri (%10.1) izlemektedir. En az ceza verilen okulların ise Özel-Anadolu ve Fen Liseleri (% 4.4) ile İmam-Hatip Liselerinin (% 2.7) olduğu görülmektedir. Buradaki verilerin Tablo 1'deki verilerden farklı çıkması, Tablo 3'te liselerde okuyan toplam öğrenci sayısının dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak her iki tabloda da Genel Liseler ve Mesleki-Teknik ve Ticaret Liseleri öğrencilere fazla ceza verilen liseler; Özel-Anadolu ve Fen Liseleri ile İmam-Hatip Liseleri ise öğrencilere daha az ceza verilen liseler olarak görülmektedirler.

Hem sahip oldukları olanaklar hem de verdikleri eğitim-öğretimin niteliği bakımından imtiyazlı olarak nitelenebilecek (Kabadayı, 1991, s.142) Özel-Anadolu-Fen Lisesi grubunda öğrencilere diğer liselere göre en az düzeyde ceza verilmesi beklenen bir olgu olarak nitelenebilir.

Lise çeşidi değişkeninden başka liselerin buldukları yer ve liselerde bulunan toplam öğrenci sayısı değişkenlerine göre öğrencilere verilen cezaların ve türlerinin önemli farklılıklar gösterip göstermediğini sınamak üzere yapılan X2 analizleri de 0.05 düzeyinde önemli sonuç vermektedir. Merkez ilçelerde bulunan liselerdeki öğrencilere (% 58) diğer ilçelerdeki lise öğrencilerine (% 42) göre daha fazla ceza verildiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde ceza alan toplam öğrencilerin % 45.7'si öğrenci sayısı 1000-2000 arası olan okullarda, %26.2'si öğrenci sayısı 500-1000 arası olan okullarda ve % 28.1'i ise öğrenci sayısı 0-500 arasında olan okullarda bulunmaktadır. Önceki bulgulara (Eripek, 1980, s.30-31) paralel olan bu bulgu, liselerde olması gereken standart öğrenci sayısının saptanmasında bağımsız değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin Özellikleri ve Cezalar:

Öğrencilere verilen cezaların onların cinsiyetlerine ve ceza türlerine göre önemli sonuç verip vermediğini sınamak üzere yapılan X2 analizi ilgili verilerle birlikte Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4

Öğrencilere Verilen Cezaların Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Ceza Türlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Ceza Türleri			%	Toplam	%
	Uyarma Mahrumiyet Kınama	%	Okuldan Kısa Süreli Uzaklaş.			
Kız	95	27.3	37	28.7	132	27.7
Erkek	253	72.7	92	71.3	345	72.3
Toplam	348	100	129	100	477*	100

sd: 1 X^2 : 0.089 Tablo X^2 : 3.841 $p > 0.05$ önemsiz

* Örneklerdeki liselerde ceza gören toplam öğrenci sayısı 483'tür. Tablo 3'te yer almayan 6 öğrencinin cinsiyeti erkektir. Bunlardan 5'i "okuldan tasdikname ile uzaklaştırma" cezası almıştır, diğer 1'i ise "örgün eğitim dışına çıkarma" cezası almıştır. Bu ceza türlerinde beklenen frekanslar 5 ve 5'ten küçük olduğundan, X^2 testi uygulanabilmesi için yalnızca 1. ve 2. tür cezalardan yola çıkılarak işlem yapılmıştır.

Tablo 4'teki verilerden ceza alan toplam 483 öğrencinin 350'sinin (%73) erkek, 133'ünün de (%27) kız öğrenci olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilere verilen cezaların çeşidi öğrencilerin cinsiyetine göre önemli farklılık göstermemektedir.

Öte yandan öğrencilere verilen cezaların onların sınıf düzeyine ve ceza türlerine göre önemli farklılık gösterip göstermediğini sınamak üzere yapılan X^2 analizi önemli sonuç vermemekle birlikte %44.5'le en fazla son sınıf öğrencilerinin ceza aldıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin akademik başarı derecelerine ve aldıkları cezaların türlerine göre önemli farklılık gösterip göstermediğini sınamak üzere yapılan X^2 analizi ise 2 serbestlik derecesi ve 0.05 düzeyinde önemli sonuç vermektedir. Akademik başarı derecesi "pekiyi" olan hiçbir öğrenci ceza almamıştır. Ceza alan öğrenciler içinde akademik başarı derecesi "iyi" olanlar % 11.3, "orta" olanlar % 45.3 ve "zayıf" olanlar ise % 43.4 oranında bulunmaktadırlar.

Benzer şekilde daha ağır cezaların başarılı olan öğrencilere daha az oranda verildiği gözlenmektedir.

Önceki araştırmaları destekleyen bu olgu, "okullarda akademik yaşamla ilgili başarısızlıkla karşılaşan öğrencilerin bu durumdan yılmamasından ve yılgınlığın da yerleşik duruma gelerek birçok uyumsuz davranışı ortaya çıkarmasından" (Eripek, 1980, s.28) kaynaklanıyor olabilir.

ÖNERİLER

1- Öğrenciler en fazla "dersin düzen ve akışını bozma" davranışı nedeniyle ceza almaktadır. Öğrencilere öğrenme ya da ders sırasında yaptıkları davranışlar için

ceza verilmemelidir. Zira, bilimsel bulgular öğretme amacıyla ceza verilen öğrencilerin öğrenmediğini göstermektedir (Sönmez, 1994, s. 100). Çağdaş sınıf yönetimi modelleri incelendiğinde dikkati çeken ortak nokta, hemen hemen bütün modellerde öğrenciyi kötü davranışlarından dolayı suçlamaktan kaçınıldığıdır. Çağdaş sınıf yönetimi modellerinde öğrenciye yardım etme ve rehberlik yaklaşımı ön plana çıkmaktadır (Adams, Hamm, 1994). Sonuç olarak okullarımızda öğrencileri derse katan çağdaş öğretme yöntemlerine yer verilmeli, iletişime dayalı olumlu ve demokratik sınıf atmosferi yaratılmalıdır.

2- Öğrencilerin sigara içme alışkanlığını azaltmak amacıyla ceza verme yerine başka eğitici yollar aranmalıdır. Okullar, sağlık kuruluşlarıyla işbirliği yaparak öğrencilere "sigaranın zararları" konusunda konferans ve söyleşiler düzenlemelidir.

3- Öğrencilerde iç disiplin oluşturmanın yolları aranmalıdır. Bir başka söyleyişle okullarda öğrenci katılımı ile disiplin sağlanmasının yolları aranmalıdır.

4- Öğrencilere ceza verme yerine rehber danışmanların okullardaki disiplin olaylarında etkinliği artırılmalı ve problem çözücü yaklaşımları teşvik edilmelidir.

5- Liselerde, öğrencilerin disipline aykırı bulunan ve cezalandırılan davranışlarının birçoğu ergenlik döneminin kendine özgü sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, liselerde görev alan öğretmenler, ergenlik dönemi sorunları ile bu sorunların çözümü konularında aydınlatılmalı ve hizmetiçi eğitimden geçirilmelidirler.

6- Öğrenci sayısı açısından kalabalık okullarda disiplinsiz davranışları engelleyebilecek sosyo-kültürel-sportif etkinliklere daha fazla yer verilmelidir. Bu kalabalık okullarda öğretmen ve öğrencilerin daha fazla etkileşimde bulunmalarını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Disiplin olaylarını azaltabilecek önlemlerden biri olarak liselerde standart öğrenci sayıları saptanmalıdır.

7- Disiplinsiz davranışlar ve bunlara verilen cezalar en fazla lise 3. sınıf öğrencilerinde görülmektedir. Bu sınıfın üniversite sınavına giriş yılı olması nedeniyle bu öğrencilere stres ve kaygı ile başa çıkabilmeleri için yardım ve rehberlik edilmeli, kendilerine daha hoşgörülü yaklaşılmalıdır.

8- Kişilik gelişimi ve sosyalleşme açısından "Karma Eğitim" in önemi göz önünde bulundurularak Kız Meslek Liseleri yeniden yapılandırılmalıdır.

Araştırmacılara Öneriler

1- Bu araştırmada verilere liselerdeki "Disiplin Kurulu Karar Defteri" ve "Sınıf Geçme Defteri" gibi yazılı kaynaklar incelenerek ulaşılmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda ceza alan öğrencilerle, cezayı veren Disiplin Kurulu üyelerinin, rehber danışmanların görüş ve bilgilerine de başvurulabilir. Böylece disiplin uygulamaları hakkında daha ayrıntılı bilgiler elde edilebilecektir. Ayrıca bu bilgilerin disiplin olaylarına yol açan karmaşık süreçlerin daha fazla anlaşılmasına katkıda bulunacağı söylenebilir.

2- Liselerde öğrencilerin disipline aykırı davranışlarının nedenlerini ortaya çıkaracak araştırmalar yapılabilir.

3- Verilen disiplin cezalarının öğrenci üzerindeki etkileri konusunda araştırmalar yapılabilir.

4- MEB Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği hakkında öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini belirleyen araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abdil, Türkeç. (1986) *Orta Dereceli Okullarda Öğrencilerde Görülen Disiplinsiz Davranışlar ve Bunlara Uygulanan Yaptırımlar*, Ankara: (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adams, Dennis – Hamm, Mary. *New Designs for Te-*

aching and Learning. Promoting Active Learning in Tomorrow's Schools (1994), S. Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Dirik, Hakan. (1998) "Bekaret Kontrolü Okul Müdürünün İnsafına Bırakıldı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Şubat.

Eripek, Süleyman. (1980) *Ankara İli Merkezinde Bulunan Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Öğrencilerin Uyum Sorunları Yönünden Değerlendirilmesi*, Ankara: Ankara Ün. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Kabadayı, Reşide. (1991) "Samsun'da Çeşitli Liselere Yönelmede Rol Oynayan Sosyo-Ekonomik ve Eğitimsel Etmenler", Samsun: *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* : 6 .

Köknel, Özcan. (1981) *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*, İstanbul: Cem Yayınları.

Özoğlu, Süleyman Çetin. (1982) *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, İzmir: Ege Ün. Sos. Bil. Enstitüsü Yayınları No: 3.

Uysal, Gülçin. (1991) *Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Yönetmeliği Hükümlerine Göre Disiplin Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Ankara: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Sönmez, Veysel. (1994) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara: 7. Basım, Anı Yayınları.